

Захарчук І. В.

Рівненський державний гуманітарний університет

ПОСТАТЬ БОРИСА ТЕНА В РОМАНІ ВОЛОДИМИРА ДАНИЛЕНКА «КЛІТКА ДЛЯ ВИВІЛЬГИ»

Статтю присвячено аналізу постаті Бориса Тена як літературного героя роману Володимира Даниленка «Клітка для вивільги». Головну увагу зосереджено на стратегіях художньої меморіалізації відомого українського перекладача, поета й церковного діяча. Також взято до уваги моделі розбудови культурної пам'яті про літературно-мистецьке життя Житомира 1970-х років й інтелектуальний клімат епохи тоталітаризму. Через долі героїв, які перетинаються з життєвими дорогами Бориса Тена, автор здійснює символічне маркування простору Житомира. З одного боку, це реальний простір з усіма ознаками провінційного советського міста часів брежнєвщини, а з іншого – простір культури, альтернативної до сформованого владою канону. Таким чином, можна стверджувати, що в романі присутня символічна кодифікація простору, який марковано множинними культурними вимірами. Культурний простір має подвійну кодифікацію. У межах усталеного, одноманітного і чітко регламентованого обширу советського міста оприсутнено іншу модель, у якій духовна свобода і гідність є головними пріоритетами. Символом такого розкріпаченого й одухотвореного часопростору у творі є інтелектуальний салон Євгена Концевича – творчого соратника Бориса Тена. Отже, літературна інтерпретація одного з найвідоміших українських перекладачів актуалізувала проблему про неможливість повноти мистецької реалізації в умовах тоталітарного режиму та способах протистояння митця і влади в умовах творчої несвободи. Так, можна стверджувати, що в романі українського письменника літературне втілення постаті Бориса Тена акумулювало кілька ціннісних моделей. Це визначило потребу в перебудові уявлень про культурну спадщину та моделі її презентації. Також літературна інтерпретація постаті видатного перекладача привнесла нові виміри до його психологічного портрета та усвідомлення його унікальної місії як ретранслятора культурного досвіду. Змістові інтенції, втілені в образі митця, ще раз засвідчили необхідність створення фундаментального художнього тексту, в якому постать Бориса Тена була б центральною повномасштабною фігурою.

Ключові слова: Борис Тен, тоталітаризм, художні переклади, житомирська літературна школа, культурна пам'ять, мистецька реалізація.

Постановка проблеми. Непересічна особистість завжди привертає увагу митців, стає складником культурної пам'яті, отримує нове життя не тільки як історична постать, а і як літературний персонаж. Так трапилося і з Борисом Теном – перекладачем, поетом, активним популяризатором української культури та її діалогу з європейською духовною цивілізацією. Чим більша часова відстань відділяє нас від реальної присутності митця в українській культурі, тим більш вагомим стає усвідомлення його ролі в інтелектуальному житті України ХХ століття. Особлива потреба в переосмисленні постаті й духовної спадщини Бориса Тена в контексті ціннісної реструктуризації сучасних меморативних практик спонукає українських письменників до художньої інтерпретації образу майстра в просторі художньої літератури. Саме в такому руслі спрямував свої творчі зусилля сучасний український прозаїк Володимир

Даниленко, котрий у романі «Клітка для вивільги» (2014) оприсутнив Бориса Тена як одного з літературних героїв.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто зазначити, що Володимир Даниленко є знаковою постаттю в сучасній українській літературі, автором численних романів і оповідань, котрі отримали високу оцінку літературних критиків та належне поцінування в середовищі читачів. Творчості Володимира Даниленка присвятили свої аналітичні розвідки Я. Поліщук, П. Білоус, Н. Зборовська, Є. Кононенко, О. Вещикова, М. Лаврусенко, Н. Яблонська та ін. Дослідники вказують на кілька складників письменницької ідентичності автора, серед яких виокремлюють культурософський, іронічний і містичний. Також вони наголошують на стилістичній філігранності мовних партій у творах прозаїка, що в поєднанні з інтермедіальним чинником творить особливу

атмосферу його творів. Додамо, що прикметними характеристиками цієї атмосфери є настанова на духовне ушляхетнення людини і суспільства у розбудові комунікативного вектора буття героїв. Саме такі світоглядні моделі зумовили структурування художнього простору роману «Клітка для вивільги», котрий викликав широкий резонанс в українському літературному житті: ним захоплювалися, про нього сперечалися, провадили активний діалог з автором. Так, аналізу роману приділили увагу М. Гончарук, О. Юрчук, Є. Стасіневич, М. Лаврусенко, В. Лис та інші. Серед ключових проблем твору – занурення в екзистенційну проблематику і кшталтування нового героя – сильної й цілісної особистості, а також акцент на тому, що постать Бориса Тена «давно заслуговує на окремий серйозний роман» [6].

Постановка завдання. Стаття має на меті проаналізувати стратегії інтерпретації постаті Бориса Тена як літературного героя в контексті розбудови моделей культурної пам'яті та реконструкції інтелектуального життя української мистецької еліти 1970-х років.

Виклад основного матеріалу. У творі «Клітка для вивільги» події відбуваються в Житомирі 1978 року. Ми зустрічаємося з Борисом Теном на схилі віку. Митець пережив особисту драму (втрату сина і дружини). Він страждає від самотності й туги. Саме цей душевний стан накладається на образ епохи брежнєвського застою. У романі детально відтворено тотальний контроль силових структур над життям місцевої інтелігенції, атмосферу страху й морального приниження. На цьому тлі постать митця стає символом духовного протистояння, боротьби за людську гідність і свободу самореалізації.

Образ письменника у творі свідомо інтегровано в житомирську інтелектуальну традицію. І це закономірно, адже Володимир Даниленко є автором концепції житомирської прозової школи та житомирського інтелектуального бренду. Відповідно, духовними батьками й натхненниками житомирської духовної традиції в Даниленка є Борис Тен і Євген Концевич. Саме тій неповторній духовній атмосфері, котру творили в Житомирі ці дві постаті, присвячено багато сторінок роману «Клітка для вивільги». Сам роман є художньою меморіалізацією й даниною поваги і вдячності цим подвижникам української культури. Отже, інтелектуальний міф Житомира у творі є домінантним. Попри те, що натрапляємо тільки на одну згадку про Дермань як геокультурний чинник формування творчої особистості Бориса Тена,

спадкоємність зі світоглядними засадами малої батьківщини є очевидною. Духовний аристократизм інтелектуального салону Євгена Концевича рельєфно відтворений у творі і генеалогічно сягає дерманського родового коріння Бориса Тена. Сюди ж можемо зарахувати сприймання світу в гармонії культурного багатоголосся й прагнення до вишуканого й елегантного стилю в житті і творчості. Ці два чинники є вирішальними в протистоянні митця з такими двома ворогами, як старість та епоха насильства й несвободи.

Саме в аспекті поєдинку людини зі старістю Володимиру Даниленку вдалося реалізувати дуже непросте художнє завдання – визначити джерела сили й вітальної енергії героя. На нашу думку, такими факторами для Бориса Тена є музика, антична культура, інтелектуальний салон Євгена Концевича й прагнення допомогти іншим у способах творчої реалізації. До речі, перша зустріч із героєм, котрий представляється як Микола Васильович Хомичевський, на сторінках роману відбувається не візуально, а через звуки музики, котрі долинають із вікон одноповерхового цегляного будиночка на одній із житомирських вулиць. І цей музичний образ, витончений та довершений, полонить серце і вселяє довіру в душу головної героїні Аліни Іванюк, у долі якої зустріч і спілкування з Борисом Теном мали величезне значення. У творі неодноразово повторюватиметься ситуація, коли Борис Тен провадить натхненний діалог із музикою. Цей музичний образ Бориса Тена асоціюється з відомою світлиною Максима Рильського, на якій поет у колі рідних грає на фортепіано. Відомо, що саме Максим Рильський сприяв становленню перекладацького таланту Бориса Тена. Саме в середовищі українських неокласиків відбулося інтелектуальне самоствердження майстра. Спорідненість із духовними настановами неокласиків у поведінці і вчинках головного героя представлені через культ лицарства як стилю життя й тяжіння до рафінованого мистецтва. Автор свідомо ідентифікує Бориса Тена з українським Гомером, котрий сидить на Житньому базарі і «речитативом читає свої гекзаметри, схожі на прибії Егейського моря» [1, с. 56]. Водночас музичний еквівалент є важливим для психологічних паралелей із Гомером як співцем, котрий є речником часу, його складних конфліктів і життєвих драм. У творі Гомера ототожнено з кобзарем-лірником, який має обов'язок промовляти в ситуації, коли правдиве слово стає небезпечним. Проекція постаті Гомера на світовідчуття Бориса Тена має й екзистенційне наповнення, символі-

зуючи потребу говорити до юрби, котра втратила свій голос, і тільки слово співця перетворює її в спільноту громадян. Також музика стане одним із вирішальних чинників у ціннісному наповненні головного конфлікту твору. Саме неможливість реалізувати свій талант у сфері музичного мистецтва спричинює життєву драму Аліни Іванюк – жінки, від природи наділеної унікальним голосом, але (через відмову співпрацювати з КДБ) шлях на професійну сцену їй заблоковано.

У розгортанні ключового конфлікту твору щодо неможливості вільної мистецької реалізації в умовах тоталітарного суспільства музика стає одним із символічних героїв тексту. Художнє наповнення проблеми мистецької нереалізованості відбувається в кількох вимірах, якими є доля Бориса Тена, драма Аліни Іванюк та розповідь про мистецьке середовище, котре гуртується довкола Євгена Концевича. Проблематика повноти мистецького втілення має й чітко окреслену гендерну конотацію. Якщо у випадку з Борисом Теном мистецьке ствердження відбувається ціною величезних фізичних і моральних травм (арешт, заслання, роки неволі в сталінських таборах та суспільна маргіналізація після звільнення), то талант Аліни Іванюк має ще трагічніше наповнення, як-от повна заборона творчого розвитку й цілковите упослідження в професійній сфері.

У романі Борис Тен мало розповідає про себе. Розповідь ця розгортається тільки в середовищі людей, яким митець довіряє. У такий спосіб перед читачем постає символічна біографія письменника, в якій головні акценти зосереджені не на подіях, а на стратегіях духовного поєдинку з режимом, відтворенні образу епохи та її моральних імперативів. Зокрема, в розмові з Аліною Іванюк герой зазначає: «Після війни, Аліно, мені не дозволяли жити ні в Києві, ні в Житомирі. /.../ Я вважався політично неблагонадійним. Втім, як ви вже здогадалися, для влади я й зараз неблагонадійний. Зі мною спілкуватися небезпечно, бо стіни мого будинку мають вуха» [1, с. 69]. Незважаючи на «недремне око КДБ», Борис Тен залишається вільною людиною. Ця духовна незалежність найбільше лютить представників силових структур і водночас приваблює до нього інтелігенцію Житомира. Автор неодноразово зазначає, що на всьому побуті Миколи Васильовича «лежав відбиток іншої епохи» [1, с. 60]. Цю інакшість окреслено не стільки в хронологічних параметрах, скільки в екзистенційно-філософському модусі (як протистояння поневоленому розуму).

У творі взаємодіють різні часові моделі: кінець 1970-х років, часи сталінських репресій та епоха античної культури, яку втілює Гомер. У будинку Миколи Хомичевського годинник зупинився. Як зазначає сам герой, «він зупинився, коли мені передали сигнальний примірник «Іліади» [1, с. 62]. Прикметно, що митець не прагне полагодити годинник, зупинка якого набуває символічних вимірів. Час, присвячений перекладу «Іліади», стає для нього не тільки вершиною творчої реалізації, а й станом духовного розкріпачення й кроком до деколонізації української літератури.

Епоха сталінських репресій у романі має кілька верифікацій. Це окремі факти з біографії Бориса Тена, котрі зринають у спогадах митця, та його розповідь про долі людей у сталінських таборах. У творі чітко окреслено спадкоємність між сталінським режимом і брежнєвською епохою кінця 1970-х. Зримим підтвердженням «послідовності» епох у стратегіях насильства є обшук у помешканні Аліни Іванюк із метою вилучення літератури самвидаву. Промовистою є реакція на обшук діда Дениса (свекра Аліни Іванюк):

« – Ге, бабо, з казньонного дома прієхали. Од таких можна ждат только якоїсь капосте.

Ми вийшли у двір – дід, баба і я.

– А де хазяйка? – спитав чоловік із шрамом, і на його хрящуватій шиї перекотилось адамове яблуко.

– Подождіт трохі, – відповів дід і поцікавився. – Ви скуль?

– Ми з органів, – зверхньо відповів чоловік із шрамом.

– З якіх органів? Бо ж заднція – тоже орган.

– З Комітету державної безпеки. Чули про такий?

– Та чого ж не чув? Столькі людей угробілі да віслалі в Сибір – мовив дід й придивився до них» [1, с. 223–224].

Дід Денис добре пам'ятає часи 1930-х, але не запобігає перед брутальною силою влади. Він виявляє духовну солідарність із невісткою, чим здобуває чергову велику перемогу над страхом і приниженням. Незважаючи на зовнішню віддаленість сталінської і брежнєвської епох, спадкоємність у засобах брутальності й тотального контролю над приватним життям індивіда залишається очевидною. Щодо підкорення простору силовими структурами різних режимів, то Борис Тен так іронізує про приміщення КДБ: «За царських часів там була жандармерія, до війни – НКВС, у війну – гестапо, а зараз – КДБ» [1, с. 233]. Ще одним маркером, який засвідчує спільний почерк у діях органів насильства, є доля житомирського

журналіста Гея Бакальця. Він передав на радіо «Свобода» інформацію про переслідування Аліни Іванюк. Представники КДБ убивають його, інсценізувавши самогубство.

Отже, через долі героїв, які перетинаються з життєвими дорогами Бориса Тена, автор здійснює символічне маркування простору Житомира. З одного боку, це реальний простір з усіма ознаками провінційного советського міста часів брежнєвщини, а з іншого – простір культури, альтернативної до сформованого владою канону. Таким чином, можна стверджувати, що в романі присутнє «символічне освоєння простору, яке здійснюється засобами культури» [5, с. 7]. Символічний простір має подвійну кодифікацію. У межах усталеного, одноманітного і чітко регламентованого обширу советського міста оприсутнено іншу модель, у якій духовна свобода і гідність є головними пріоритетами. Символом такого розкріпаченого й одухотвореного часопростору у творі є інтелектуальний салон Євгена Концевича.

Сама постать Євгена Концевича стала знаковою для дисидентського руху та інтелектуальної історії Житомира. Іван Дзюба назвав його «символом і легендою покоління шістдесятників» [3]. Родовід Концевича закорінений у житомирську землю. Народившись у селі Млинище, все своє свідоме життя письменник провів у Житомирі. У віці 17 років він травмував хребет і втратив здатність до пересування. Фізична недуга не позбавила його життєвої наснаги й енергії, але виявила потужний творчий потенціал майстра. Він стає не тільки відомим письменником, а й ідейним натхненником і ключовою фігурою дисидентського руху. У його гостинній оселі збираються відомі письменники, правозахисники, активні борці із советським режимом. Митець створив особливу атмосферу таких зустрічей, що сприяла творчості, вільному обміну думок, привносила присмак свободи й духовної самодостатності. Євген Концевич реалізував себе не тільки в письменницькій, а й у перекладацькій творчості. Духовним учителем і натхненником на шляху перекладацтва для Євгена Концевича стає Борис Тен. Багатолітня дружба поєднувала Євгена Концевича із сином Бориса Тена Васильком Хомичевським.

У романі ми зустрічаємося з Євгеном Концевичем у часи, коли влада жорстоко розправилась із провідними діячами дисидентського руху, коли атмосфера підозри, нещирості, фальші стає особливо нестерпною. Концевич перебуває під пильним наглядом КДБ, добре це розуміє, проте не

змінює своєї незалежної поведінки і духовного протистояння з владою.

У його творчому клубі комунікація між учасниками має подвійне наповнення. З одного боку, це публічне спілкування, з іншого – приватні, одверті розмови на животрепетні теми. І одними з таких є міркування про неминучу державну незалежність України. Щодо цього Євген Концевич зазначає: «До чого зводиться вся наша прогресивна література і самвидав? – пильно подивився в очі старому Концевич. – До того, що росіяни колись звідси підуть. – Ти так думаєш? – знічено перепитав старий. – А куди вони дінуться? Англіїці пішли з Індії, і французи покинули свої колонії. Світ так влаштований. Все, що колись узяв, мусиш віддати, – ворухнувся у візку Євген Концевич» [1, с. 177–178]. Прикметно, що ці міркування Концевич висловлює перед Борисом Теном, якого вважає своїм однодумцем. Відповідно, окрім антитоталітарної настанови, салон Концевича має ще й деколонізаційну місію. Усім своїм життєвим і творчим прикладом Концевич і Борис Тен розвінчують імперські культурні міфи та розбудовують духовну незалежність української культури. І саме ця настанова є засадничою в романі і визначає ціннісне протистояння з владою у долі головних героїв.

В. Даниленко переконливо відтворює те, як в оселю Концевича прагне потрапити вся інтелігенція Житомира, перебування в ній уважають за особливий привілей, адже саме тут можна почути багато інформації про культурне життя, котра не присутня в офіційних джерелах. Помешкання Євгена Концевича і Бориса Тена стають осередками відвертості й вільнодумства. Характеризуючи інтелектуальне життя Житомира, представник держбезпеки зауважує: «Всі дисидентські дороги в Житомирі ведуть або до Концевича, або до Хомичевського» [1, с. 226].

Салон Концевича відвідують письменники, журналісти, актори, співаки. Через невимушені розмови, дискусії й обмін думок відбувається нівеляція профанного часопростору советського Житомира. Салон стає не тільки острівцем свободи, а й полем боротьби за людські душі. Це добре усвідомлюють представники КДБ, тому серед відвідувачів присутні таємні інформатори, завданням котрих є дискредитація Концевича і його найближчого оточення. Щоб вивідати думки і прагнення Концевича, представники силових структур засилають у салон провокатора з фотоальбомом, у якому вмонтовано «жучок» – пристрій для прослуховування. Через цей епізод письменник обіграє дійсний факт із життя Є. Кон-

цевича: саме в 1965 році в його оселі зібралися найближчі друзі Алла Горська, Іван, Неоніла та Надія Світличні, Євген Сверстюк. Один із гостей приніс фотоальбом, у якому згодом господар виявив підслуховувальний пристрій. Історія набула розголосу завдяки повідомленню в зарубіжній пресі [2].

У творі В. Даниленка події відбуваються в іншому часовому вимірі – наприкінці 1970-х років. Один із героїв роману поет-графоман Оксен Вохаба також приносить альбом із прослушкою. В авторському баченні цей епізод необхідний не стільки для відтворення історичних реалій, скільки для увиразнення письменницької ідентичності тоталітарного штибу. Оксен Вохаба – типовий представник офіційного письменницького істеблішменту, котрий стає знярядом влади у придушенні інакомислення. Вохаба (не наділений яскравим мистецьким обдаруванням) компенсує власну незатребуваність співпрацею з органами державної безпеки. Використовуючи таких, як Оксен Вохаба, влада прагне зруйнувати й осквернити простір салону зсередини, посіявши вірус підозри й недовіри.

Епізод із прослушкою автор проектує на долю Аліни Іванюк. Саме її Борис Тен уводить у салон Євгена Концевича, в якому Аліна відкриває для себе інший світ і знайомиться з літературою самвидаву. Саме від Аліни кадебісти вимагають забрати «жучок» у Концевича, мотивуючи це тим, що із симпатії до її таланту Концевич не зможе їй відмовити. Аліна категорично не погоджується на такий крок, чим прирікає себе на остаточне упослідження з боку влади. Внаслідок обшуку в неї виявляють тексти самвидаву, що дає підстави трактувати її як політично неблагонадійну і закрити для неї всі шляхи не тільки на велику сцену, а й для роботи у звичайній сільській бібліотеці. Прикметно, що Борис Тен, який щиро симпатизує талановитій співачці та всіляко прагне допомогти становленню її сценічної кар'єри, не вмовляє Аліну відмовитися від свого рішення. Переживаючи з нею крах життєвих сподівань, він усвідомлює, що людська гідність і внутрішня свобода бувають важливішими за професійний успіх, славу і визнання. Доля Аліни стає для нього ще одним підтвердженням тотального контролю над приватністю. Варто зауважити, що в розмові з представниками КДБ Аліна щиро запитує: «Невже країні не потрібні талановиті співаки?» І отримує саркастичну відповідь: «Нам потрібні співаки, художники, поети, але тільки такі, які поділяють наші погляди» [1, с. 229]. Політичну

лояльність влада цінує більше, ніж мистецьку обдарованість. Аліна (наділена унікальним голосом) змушена решту життя провести в символічній клітці, спорудженій советським режимом. Отже, назва твору «Клітка для вивільги» символізує долю митця в поневоленому суспільстві, а в ширшому значенні омовлює проблему творчої, ідентичності, приреченої на екзистенційну самотність і опозицію до влади. Цю метафоричну формулу верифіковано в поколіннєвому і гендерному вимірі. Першим поколінням, яке прийняло на себе найпотужніший удар сили й беззаконня, було покоління Бориса Тена, друге покоління, котре виявило солідарність із практикою духовного опору, уособлює Аліна Іванюк, третім поколінням, котре вже розбудовує моделі пам'яті про пережите і засвідчує спадкоємність морально-етичних засад, є син Аліни Владик. Уже в зрілому віці (в часи незалежної України) він реконструює історію матері, Бориса Тена та салону Євгена Концевича.

Зовні видається, що Аліна отримує нищівну життєву поразку: її мрії про сцену зруйновано, вона змушена працювати на важких сільськогосподарських роботах, де (за висловом кадебіста) єдиним її «музичним супроводом буде спів жайворонка» [1, с. 228]. Програвши битву за кар'єру і втілення мрії, Аліна здобуває перемогу над насильством і моральним приниженням. У духовному двобої вона є беззаперечним переможцем. І саме в цій перемозі виявляє спадкоємність зі школою опору Бориса Тена й Євгена Концевича. Як зазначає Володимир Лис, «Історія Аліни – відродження її таланту, утвердження себе, неминучість загибелі справжнього дару в тих умовах і знову ж таки вибір людського серед бездушності механічного життя, підпорядкованого ідеологічним нормам, – то історія людини і часу, невіддільного від поруху істинно живого» [4, с. 6].

Ще однією перемогою Аліни й Бориса Тена є виграна битва за майбутнє, втіленням якого є син Аліни Владик. Саме завдяки спілкуванню з Борисом Теном він виростає як громадянин і митець, людина, для якої честь, гідність, незалежність України стають найбільшими цінностями. Розмірковуючи про протистояння культури і влади, дорослий син підсумовує: «І в цьому герці програв Радянський Союз, що мав літаки, швидші за літаки НАТО, але зазнав краху. Бо система, яка не цінувала таких, як мати, батько, Максим Корсаков і Борис Тен, була приречена на поразку» [1, с. 271].

Серед уроків, які засвоїв Владик від спілкування з Борисом Теном, одним із найважливіших

стає усвідомлення загрози імперського духовного поневолення та здатність йому протистояти. Саме такий духовний заповіт залишає Борис Тен Владика: «Війни за минуле і майбутнє ніколи не припиняться. Ти ще застанеш час, коли в нас буде своя країна, але ніколи не припиняться війни за людські голови і серця. Їх будуть розв'язувати нащадки тих, хто запроторив мене за ґрати і вбив Геня» [1, с. 246]. Усе життя Владика стає підтвердженням пророчих міркувань майстра й усвідомленням того, що підкорення території є невіддільним від завоювання душі. Відповідно, син Аліни Іванюк, як і його мати та її духовний наставник Борис Тен, присвячує своє життя утвердженню людської гідності та права на повноту самореалізації.

Висновки і пропозиції. У підсумку необхідно наголосити, що роман Володимира Даниленка «Клітка для вивільги» розбудовує ніші культурної пам'яті, в яких постає Бориса Тена акумулює кілька ціннісних моделей. Це проблема митця і влади в умовах тоталітарного суспільства. Також літературна інтерпретація постаті видатного перекладача привнесла нові виміри до його психологічного портрета та усвідомлення його унікальної місії ретранслятора культурного досвіду. Змістові інтенції, втілені в образі Бориса Тена, актуалізують потребу в появі фундаментального художнього тексту, в якому постає Бориса Тена була б центральною повномасштабною фігурою.

Список літератури:

1. Даниленко В. Грози над Туровцем: Родинні хроніки. Львів : ЛА «Піраміда», 2014. 370 с.
2. Концевич Євген Васильович. URL: <https://zu.edu.ua/graduated20.html>
3. Концевич Євген Васильович. URL: <http://museum.khpg.org/index.php?id=1113913130>
4. Лис В. Драма і поезія туровецького розливу. Літературна Україна, 2014. 25 вересня (№ 36). С. 6–7.
5. Поліщук Я. Гібридна топографія. Місця й не-місця в сучасній українській літературі. Чернівці : Книги – XXI, 2018. 272с.
6. Стасіневич Є. Буря в склянці води: грози не буде. URL: <http://litakcent.com/2014/11/10/burja-v-skljanci-vody-hrozy-ne-bude/>

Zakharchuk I. V. THE FIGURE OF BORYS TEN IN VOLODYMYR DANYLENKO'S NOVEL "A CAGE FOR AN ORIOLE"

The article deals with the analysis of the figure of Borys Ten as a literary hero in the novel by Volodymyr Danylenko "A Cage for an Oriole". The article focuses on the strategies of artistic memorialization of the famous Ukrainian translator, poet and church figure. The article also takes into account the models of cultural memory about the literary and artistic life of the city of Zhytomyr in the 1970s and the intellectual climate of the totalitarian era. Considering the fates of the heroes who communicated with Borys Ten, the author makes a symbolic marking of the space of Zhytomyr: On the one hand, it is a real space with all the features of a provincial Soviet city of the Brezhnev time, and on the other hand, it is a space of culture, alternative to the canon formed by the authorities. Thus, it can be argued that in the novel, there is a symbolic codification of space, which is marked by multiple cultural dimensions. This cultural space has a double codification. Within the established, monotonous and clearly regulated expanse of the Soviet city, there is another model, in which spiritual freedom and dignity are the main priorities. The symbol of such a liberated and spiritualized space and time in the work is the intellectual salon of Yevhen Kontsevych, a creative colleague of Borys Ten. Therefore, the literary interpretation of one of the most famous Ukrainian translators raised the issues of the impossibility of complete artistic realization in the totalitarian regime and of the ways of confrontation between the artist and the government in conditions when there is no creative freedom. Accordingly, it can be argued that in the novel of the Ukrainian writer, the literary embodiment of the figure of Borys Ten accumulated several value models. First, it revealed the need to restructure the notions of cultural heritage and models of its presentation. In addition, the literary interpretation of the figure of the outstanding translator brought new dimensions to his psychological portrait and awareness of his unique mission as a transmitter of cultural experience. Finally, the sense intentions embodied in the image of the artist once again testified to the need to create a fundamental artistic text, in which the figure of Borys Ten would be central and full-scale.

Key words: Borys Ten, totalitarianism, literary translations, Zhytomyr literary school, cultural memory, artistic realization.